

BİBLİYOGRAFYA

ABDULLAH MÜBEŞŞİR ET-TIRAZÎ, *Kavâidu'l-Lugati't-Türkiyye (Et-Türkiyyetu'l-Osmaniyye ve't-Türkiyyetu'l-Hadîse)*, Cidde, H.1406/M.1985, s. 288.

ABDULLAH MÜBEŞŞİR ET-TIRAZÎ, *Kavâidu'l-Lugati't-Türkiyyeti'l-Hadîse*, Cidde, H.1407/M.1987, s. 178.

ABDULLAH MÜBEŞŞİR ET-TIRAZÎ, *Kavâidu'l-Lugati't-Türkiyyeti'l-Osmaniyye*, Cidde, H.1407/M.1987, s. 167.

Türk dilini yabancılara öğretmek veya yabancılar tarafından Türkçenin öğrenilmesi konusu bilhassa son senelerde üzerinde artan bir önemle durulan konuların başında gelmektedir. Gelişen ülkeler arası ilişkiler ve bunun sonucu küçülen dünyamızda, üniversitelerimizde eğitim ve öğretimde bulunmak, Türk dil ve tarihiyle ilgili araştırmalar yapmak, ticari ilişkiler, Avrupa ülkelerindeki Türk işçileri ... ve hemen hatırlayamayacağımız diğer birçok sebepler dolayısıyla yabancılar arasında Türkçe öğrenmeye istekliler artmakta¹, bu ilgi de çeşitli kuruluşları ve özellikle de üniversitelerimizi harekete geçirmektedir. Konunun çeşitli yönleri yapılan toplantı ve kongrelerde ele alınmaktadır². Ayrıca da merkezler kurularak yabancılara Türkçe öğretimi çalışmalarına hız verilmektedir³.

Gerek "Yeni Türkçe" dediğimiz ve gerekse Arap alfabesiyle yazılan ve Osmanlıca "Eski Türkçe" dediğimiz Türk dilinin, anadili Türkçe olanlar haricindekilere, yani yabancılara öğretilmesi için yapılan çalışmaların bir tarihini yapmanın veya bu vadede verilen eserleri göstermenin yeri şüphesiz burası değildir. Bununla birlikte yabancıların Osmanlıcayla ilgilerinin oldukça uzun bir geçmişi olduğunu belirtmek ve kısa bir hatırlatmada bulunmak faydalı olacaktır. Nitekim bu alandaki çalışmalar XVII. yüzyıl gibi oldukça erken bir döneme kadar uzanır. 1680 yılında Viyana'da yayınlanan Meninski'nin Türkçe-Arapça-Farsça sözlüğü bu konuda önemli bir başlangıç teşkil eder⁴. Daha sonra XIX. yüzyılda diplomasi ve

¹ Yusuf Çotuksöken, *Yabancıların Türkçe Öğrenirken Karşılaştıkları Güçlükler ve Yaptıkları Yanlışlar*, Türk Dili, Yıl 32, c. XLVII, S. 379-380 (Ankara Temmuz-Ağustos 1983), s. 88.

² Bir örnek olarak Ankara Üniversitesi'nin 1-3 Ekim 1986 tarihleri arasında Ankara'da düzenlediği "Türk Dilinin Öğretimi" toplantısını hatırlayalım.

³ Gerek Ankara Üniversitesi'nin TÖMER ve Ortadoğu, Boğaziçi ve diğer üniversitelerin benzer isimler taşıyan merkezleri gibi.

⁴ Meninski (François de Mesnien) *Thesaurus linguarum orientalium turcicae, arabicae, persicae*, Wien, 1680, c. I-III; (B. de Jenisch'in önsözü ile) aynı eser *Lexicon arabico-percico-turcium* adı altında Viyana'da 1780'de dördüncü cilt olarak tekrar basıldı. Fransa'da Türkçe'nin öğretimi konusuna 1699'da eğilinmiş, her üç yılda bir 6 ile 9 yaş arası çocuklardan birkaçının seçilerek, Türkçe öğrenmek üzere İstanbul'a Katolik papazlarının yanına gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Benzer çalışmalar Fransa'da daha sonra da devam etmiş, XVIII. yüzyılda aynı yönde gayretler diğer Avrupa ülkelerinde de; Avusturya, Hollanda, İngiltere, hatta

ticaret gerekleri, muhtelif sözlükler ve dilbilgisi kitaplarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte bu konudaki çalışmalara kısa bir bakış, bu sözlük ve dilbilgisi kitaplarının özellikle de Fransızca, İngilizce, Almanca gibi Avrupa dillerinde olduğunu bize gösterir⁵. Tabiatıyla müellifler de genelde Avrupa kökenlidirler.

Konuya yüzyıllardır yakın bir etkileşim içinde bulunduğumuz bazı milletler ve dilleri açısından yaklaşıldığında ise, yukarıdaki durumun tamamen aksi bir görünümle karşılaşıyoruz. Biz burada özellikle Osmanlıca (Eski Türkçe) öğrenmeleri açısından Araplara ve onların dilleri olan Arapçayla yazılmış kitaplara değinmek istiyoruz. Bilindiği gibi Araplarla Türklerin münasebetlerinin başlangıcını, İslâmiyetin gelişinden daha öncelere kadar götürmek mümkünse de⁶, İslâmiyetin Türkler tarafından kabulüyle iki millet arasındaki ilişkilerin her alanda büyük oranda gelişmiş olduğu muhakkaktır. Özellikle Osmanlı Devleti sınırları içinde yer alan ve bugün değişik devletleri oluşturmuş bulunan bölge ülkeleriyle ilişkiler, diller arasında da karşılıklı alış-veriş kaçınılmaz kılmiştir. Fakat bu karşılıklı etkileşim süreci içerisinde, İslâm dininin mukaddes kitabı Kur'ân'ın Arapça olmasının da etkisiyle Arapçadan Türkçeye akış daha büyük bir oranda olmuştur. Zaten bu etkileşim sonunda Türkçeye kelimeler yanında, yer yer dilbilgisi kuralları da geçmek suretiyle, -tabiri caizse- yeni bir dil ortaya çıkmıştır ki, buna *Osmanlıca* denilmiştir. Tabiatıyla böyle bir etkileşimden bahsederken, Türklerin uzun asırlar yakın temas içinde bulunmuş oldukları İranlıları ve onların dilleri olan Farsçayı da hatırlatmak gerekecektir.

Rusya'da da görülmüştür. Bkz. Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihinde Türk Dili Sorunu (Tarih Açısından Bir Açıklama)*, Bilim, Kültür ve Eğitim Dili Olarak Türkçe (Ankara, 1978)'de yer alan makale, s. 42-43.

⁵ Burada birkaç örneği hatırlatabiliriz:

SÖZLÜKLER

T.X. Bianchi, *Vocabulaire Français-Turc*, Paris, 1831.

Georges Rhasis, *Vocabulaire Français-Turc*, Petersbourg, c. I (1828), c. II (1829).

Artin Hindoğlu, *Dictionnaire abrégé turc-français*, Wien, 1838.

J. Theodor Zenker, *Türkisch-arabisch-persisches Handwörterbuch*, Leipzig, 1866-1877, c. I-II.

GRAMER KİTAPLARI:

Artin Hindoğlu, *Theoretisch-praktische Sprachlehre*, Wien, 1829.

V. H. Hagopian, *Ottoman-Turkish conversation-grammar*, London, 1907

J. W. Redhouse, *Grammaire raisonnée de la langue Ottomane*, Paris, 1846.

Jean Deny, *Grammaire de la langue turque-dialecte Osmanlı*, Paris, 1921. Bu konuda geniş bir bibliyografya için bkz. F. Kadri Timurtaş, *Osmanlıca Grameri*, İstanbul, 1964, s. 401-407. Ayr. bkz. Ömer Demircan, *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Üzerine Kaynakça Denemesi*, Türk Dili, Yıl 32, c. XLVII, S. 379-380 (Ankara, Temmuz-Ağustos 1983), s. 258-266. Rhasis, Hindoğlu ve Bianchi sözlüklerinin bir değerlendirmesi için bkz. Hüsrev Hâtemî, *Fransızca-Türkçe İlk Sözlükler*, Tarih ve Toplum, S. 12 (İstanbul, Aralık 1984), s. 70-72.

⁶ Osman Turan, *Türkler ve İslâmiyet*, DTCFD, S. IV (Ankara, 1946) S. 457-485; Hakkı D. Yıldız, *İslâmiyet ve Türkler*, İstanbul, 1980, s. 3 vd.; aynı yazar, *İslâmiyet ve Türkler*, Diyanet Dergisi, Hicret Özel Sayısı (Ankara, 1981), s. 70-72.

Şüphesiz Türkçede, Arapça ve Farsça kökenli çok sayıda kelimenin bulunmuş olması, hatta geniş ölçüde dilbilgisi kurallarının bile alınmış olması, bu iki milletten kişileri, yani Arapları ve İranlıları Türkçeyi öğrenmekten müstağni kılmaz. Bir başka deyişle Araplar ve İranlılar kendi kullandıkları, bildikleri kelimelerin -hangi oranda olursa olsun- Türkçede yer almış olması dolayısıyla, Türkçeyi biliyor sayılamazlar. Nitekim Osmanlı İmparatorluğu'nun hakim olduğu sahalarda Türk dilinin (Osmanlıcanın) eğitimi Arap ve İran asıllı tebaaya yer yer yaptırılmıştır⁷. Fakat bu eğitim sırasında öğrencilere onların anadilleriyle yazılmış hangi kitap veya kitaplar tavsiye edilmiştir? Özellikle de Arapça açısından konuya yaklaşırsak, Araplara Arapça olarak yazılmış Osmanlıca (Türkçe) öğretmeyi hedef alan bir çalışma var mıdır? Biz bu sorunun cevabını 1984 senesi sonlarında Cezayir'in Konstantin şehrinde *Université de Constantine, Institut des Sciences Sociales, Département d'Histoire*'da Osmanlıca dersleri vermek üzere çağırıldığımızda da düşünmüş ve olumlu bir cevap bulamamıştık. Burada hemen Kâşgarlı Mahmud'un Arapça yazdığı *Divânu Lügati't-Türk* adlı, bir sözlükten çok Türk medeniyet, kültür, dil ve edebiyatının mükemmel bir ansiklopedisi durumunda olup Bağdat'ta Halif el-Muktedi (1075-1094)'ye sunulan dev eseriyle yine aynı müellifin *Kitâbu Cevdîhu'n-Nahu ft Lügati't-Türk* adlı eserini istisna ettiğimizi belirtelim. Zira *Divânu Lügati't-Türk* halifeye ve dolayısıyla Araplara Türkçeyi öğretmeyi hedef tutmuş olmakla birlikte, günümüzde böyle bir işlevin tamamen ötesinde bir değer ve mana ifade etmektedir. Kâşgarlı Mahmud'un diğer eseri olan *Kitâbu Cevdîhu'n-Nahu ft Lügati't-Türk*'ünü ise, ancak isim olarak tanıyabilmekteyiz. Ayrıca da, yazılış gayeleri yönünde ne gibi bir boşluğu ne oranda doldurmuş oldukları hakkında fazla bir fikre sahip bulunmadığımız her iki eser, bize göre çok gerilerde kalmıştır⁸. Bu nedenle biz, Kâşgarlı Mahmud'un bu iki kitabını istisna ederek, Araplara Türkçeyi öğretmek için yazılmış bir esere rastlayamadığımızı söylemek istiyoruz. Sadece ticari düşüncelerle ve turistik amaçlarla son zamanlarda meydana getirilen bazı küçük çalışmalarınsa, üzerinde durulmaya değer görülemeyeceğini burada belirtmekte yarar-bulunmaktadır⁹.

Yeri gelmişken bu kitap kısırlığının Arap âleminde, özellikle de günümüzde, Osmanlıca öğretilmesine ihtiyaç duyulmadığı, ilgi bulunmadığı şeklinde yorumlanmaması gerektiği veya muhtelif Arap devletlerindeki üniversite veya araştırma merkezlerinde Osmanlıca eğitiminin yapılmadığı tarzında bir düşünceye kapılmanın yanlışlığı gerçeğini önemle belirtelim. Çünkü birlikte geçen uzun asırlar, Arap araştırmacıları, kendi millî tarihlerini ilk kaynaklara, arşiv belgelerine dayanarak yazabilmek için Osmanlıca öğrenmeye teşvik etmekte, hatta bu hususu kaçınılmaz bir mecburiyet haline getirmektedir. Bu zorunluluk, çeşitli nedenlerle biraz geç de olsa, eksiksiz olarak anlaşılmiş bulunmaktadır. Bunun sonucu olarak, Osmanlı belgelerini değerlendiren çok sayıda merkez kurulmuş¹⁰, Osmanlıca, üniversitelerin Tarih ve Türkoloji

⁷ E. Z. Karal, a.g.m., s. 77-78 vd.

⁸ *Divanu Lügati't-Türk*, Besim Atalay tarafından Türkçeye çevrilmiş ve Türk Dil Kurumu yayınları arasında 3 cilt olarak çıkmıştır (Ankara, 1939-1941). Bu eser üzerinde yapılan çalışmalar hk. bkz. Neclâ Pekolcay, *İslâmî Türk Edebiyatı*, İstanbul, 1967, c. I, s. 48-51. Bu konuda ayr. bkz. Ahmet Caferoğlu, *Kâşgarlı Mahmud*, Ankara, 1985.

⁹ Bir örnek olarak Beyrut'ta basılan "*Et-Türkiyye min gayri muallim (Tartkatü Sehle li Ta'İtmi'l-Lugati't-Türkiyye)*" (Kendi kendine Türkçe, Türkçeyi öğrenmek için kolay yol) adlı eseri verebiliriz.

¹⁰ Örnek olarak Tunus'ta Dr. Abdülcelil Temîmî'nin yönetimindeki *Centre d'Etudes et de Recherches sur les Provinces Arabes à l'Époque Ottomane* ve Cezayir'de merhum Ahmed Tevfik el-Medenî (1899-1983)'nin uzun yıllar direktörlüğünü yaptığı *Centre National d'Etudes Historiques*'i

bölgelerinde gerek lisans seviyesinde, gerekse yüksek lisans ve doktora programları arasında yerini almıştır. Arap âleminde bu sahadaki çalışmaların başlatıcısı olarak Mısır karşımıza çıkmaktadır¹¹. Biz burada kısmen, bizzat şahidi olduğumuz Cezayir'i ele alarak, oradaki Türkçe ve Osmanlıca eğitimini örnek olarak gösterelim. Bu ülkedeki üç üniversitede; Cezayir, Oran, Konstantin üniversitelerindeki tarih bölümlerinde gerek lisans düzeyinde, gerekse yüksek lisans seviyesinde Osmanlıca öğretimi yapılmaktadır¹². Ayrıca başkentteki (Cezayir) Centre National d'Etudes Historiques'teki bir görevli, Osmanlıca belgeleri Arapçaya çevirmekle vazifelendirilmiştir. Nitekim bu kişi tarafından çevrilen belgelerin bir kısmı merkezde yayın organı Majallat et-Tarih'te yayınlanmış bulunmaktadır¹³. Cezayir'de ayrıca Cezayir Üniversitesi'nde günümüz Türkçesi okutulmakta, Diller Enstitüsü'nde de Türkçe filolojik yönden ele alınmaktadır.

Burada tanıtacağımız Türk asıllı müellif et-Tırazi'nin çalışmasına gelince, bu eser tesbit edebildiğimiz kadarıyla, sahasında ilk olması yönüyle önem taşımaktadır. Kitapta Arapça, İngilizce ve Türkçe olarak verilen biyografisinden öğrendiğimize göre, müellif Abdullah Mübeşşir et-Tırazi; 1938'de doğmuş, ilk bilgilerini "âlim ve mütefekkir" olan babası¹⁴ Şeyh Mübeşşir et-Tırazi el-Hüseynî'den almıştır. 1964'te Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne bağlı İslam-Şark Dilleri Bölümünü bitirmiştir. Aynı sene bu müessesede öğretim kadrosu içinde yer almış, 1967'de mastırını, 1971'de doktorasını tamamlamıştır. Müellifimizin daha sonra görev yaptığı üniversiteler arasında sırasıyla Kahire, Ezher, Karacı ve Cezayir üniversitelerini görüyoruz. Müellif halen Cidde'de *Câmiatü'l-Melik Abdülazîz*'de öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Et-Tırazi'nin burada söz konusu ettiğimiz çalışması haricinde Türkçe ile ilgili yayınlanmak üzere hazırladığı bir "*Türkçe Metinler Kitabı*" ve Beyrut'ta, 1986 yılında basılmış *Mu'cemü'l-Kelimâtü'l-Arabîyye fî'l-Lugati't-Türkiyyeti'l-Osmaniyye ve't-Türkiyyeti'l-Hadise* (Osmanlıca ve Yeni Türkçede kullanılan Arapça kelimeler sözlüğü) kitabı bulunmaktadır. Bunlar haricinde İslamın yayılışı tarihi, Hind İslam ülkeleri tarih ve medeniyeti alanında yayınlanmış eserleri ve makaleleri vardır.

Abdullah Mübeşşir et-Tırazi'nin Osmanlıca (Türkçe) grameri ile ilgili olan çalışması ise üç kitaptan oluşmaktadır. Bunların birincisinde aynı dilbilgisi kurallarının uygulaması hem Osmanlıca ve hem de yeni Türkçe ile gösterilmiş bulunmaktadır. Diğer iki kitaptan birincisi yeni Türkçe (Latin harfleriyle yazılan günümüz Türkçesi), diğeri Osmanlıca (Arap harfleriyle yazılmış Türkçe) için hazırlanmıştır. Yani *Kavâidü'l-Lugati't-Türkiyye 'Et-Türkiyyetü'l-Osmaniyye ve't-Türkiyyetü'l-Hadise'* (Türk Dilinin Kaideleri, Osmanlıca-Türkçe), adını taşıyan, diğer iki

hatırlatabiliriz. Türk-Arap münasebetleri sahasında doğrudan veya dolaylı olarak faaliyet gösteren kuruluşların bir listesi için bkz. Emel Doğramacı, *Arap Ülkelerinde Osmanlı Araştırmaları*, Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu (Mayıs 1985)'na sunulan tebliğler içinde yer alan tebliğ, s. 183-187.

¹¹ Mısır'da 1920'lerin sonunda Mehmet Akif'in teşebbüsü ve hocalığıyla başlayıp gelişen Türkoloji çalışmalarıyla ilgili olarak bkz. Y. gös. yer, s. 181-182.

¹² Constantine'de lisans düzeyinde 5 ve 6. sömestrlerde haftada 3'er saat; yüksek lisansta 2'er saat Osmanlıca ders yapıyor.

¹³ Bu görevi halen Ezher Üniversitesi'ni bitirmiş bir Türk, Fikri Tuna yürütmektedir. Yayınlanan belgeler için bkz. adı geçen derginin muhtelif sayıları.

¹⁴ Bkz. Mustafa Fayda, *Ez-Zıkrâ'l-Âşire li Vefâtü'l-Allâme Mübeşşir et-Tırazi el-Hüseynî*, AÜİFD, S. XXIX (Ankara, 1987), s. 187-214.

kitabın bir araya getirilmiş bir baskısı durumundadır. Bu sebeple biz, bu birlikte yapılmış olan baskıyı esas alırsak, diğerlerini de göstermiş olacağız.

*Kavâidü'l-Lugati't-Türkiyye Et-Türkiyyetü'l-Osmaniyye ve't-Türkiyyetü'l-Hadise'*de; *Mukaddime* (s. 5-7) başlığı altında Türkçenin kökünden, yayılma alanlarından bahsedilmekte, daha sonra Osmanlıca ele alınarak Farsça ve Arapça ile olan ilişkisi özet olarak belirtilmektedir. Daha sonra Osmanlıca öğrenmenin gereği, özellikle de Araplar için Osmanlıcanın taşıdığı önem vurgulanmaktadır. Müellif kitabını, Türk dilbilgisi kurallarını öğretmek için yazdığını belirterek, konuların kolayca anlaşılabilir olması için her bölümü bol örneklerle açıkladığını ifade etmektedir.

Kelimetü's-Şükür (s. 9-10)'de et-Tırazi, eserinin ortaya çıkmasında katkısı olanlara teşekkür etmektedir. Bunlar arasında Türkiye dışında bu konularla ilgili olanlar bulunduğu gibi, Türkiye'deki üniversitelerde görev yapan hocalar da bulunmaktadır. Esat Coşan, Abdülkadir Karahan, Kâzım Bilge, Sadettin Önal, Sabahattin Zaim, Mustafa Canpolat gibi.

Et-Tırazi'nin kitabında bundan sonra 37 büyük ve muhtelif tali başlıklar altında dilbilgisi kuralları açıklanmış bulunmaktadır (s. 11-264). Kitabın hazırlanmasında faydalanan eserlerin en önemlilerinin bir listesi (s. 265), yazarın hayatı ve ilmi çalışmalarıyla ilgili Türkçe, Arapça bilgi verilen bir bölüm (s. 266-272) ve *İçindekiler* (s. 273-287) ile kitap son bulmaktadır.

Müellif et-Tırazi'nin bu çalışmasını hazırlarken faydalandığı eserler arasında; Ahmed Cevdet, *Kavâid-i Türkiyye* (İstanbul, 1292); Ahmet Rasim, *Sarf-ı İbtidât* (İstanbul, 1308); Selim Sâbit, *Sarf-ı Osmânî* (İstanbul, 1328), Mehmed Rifat, *Külliyât-ı Kavâid-i Osmânî* (İstanbul, 1302); Mehmed Rifat, *Havâce-i Lisân-ı Osmânî* (İstanbul, 1311) gibi Osmanlıca gramer kitapları ile eserinin yeni Türkçe kısmı için faydalandığı diğer bir kısım çalışmalar bulunmaktadır¹⁵.

Abdullah Mübeşşir et-Tırazi'nin eserinde Türk dilbilgisinin hemen bütün konularına yer verilmiş, gerekli açıklamalardan sonra bol miktarda örneklerle mevzuların anlaşılır hale getirilmesine çalışılmıştır. Eser bu haliyle, Osmanlıca için, bir başlangıç kitabı olarak şüphesiz büyük bir ihtiyaca cevap verecektir. Bununla birlikte Tanzimat'tan itibaren yer yer başlatılan ve Cumhuriyetle birlikte artarak devam eden Türkçenin sadeleştirilmesi ve yabancı kelimelerden arındırılması çalışmalarının sonucu olarak, oldukça kısa bir dönem içerisinde büyük oranda Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin kullanım sahası dışında kaldığı düşünülürse; günümüz Türkçesi üzerinde uygulamalı bir kitabın Osmanlıca öğretimindeki başarı derecesinin tartışma götürceği şüphesizdir. Bu bakımdan bu kitabın hedefi olan Araplara Osmanlıca öğretiminin, bir fantazi olmaktan çıkarılması arzu edilirse, geniş çapta Osmanlıca metinlerle takviye edilmesi gerekir. Aksi halde günümüz metinlerini Arap alfabesiyle yazmak pek fazla bir fayda sağlayamayacaktır. Ayrıca da Osmanlıcada, Araplar için anlaşılması kolay olan Arapça kökenli kelimelerin bazan dilimize anlam değiştirerek geçtiği düşünülürse, burada Arapça kökenli kelimeler için bile bir sözlüğe duyulacak ihtiyaç açıktır. Zaten Osmanlıcadaki Arapça kökenli kelimeler yanında, Farsçadan alınmış kelimelerin çokluğu ve nihayet daima karşılaşılabilecek Türkçe kelimeler, Osmanlıca öğrenmek isteyen bir Arap için Osmanlıca-Arapça bir sözlüğü de kaçınılmaz kılar. Biz, sınırlarımızı aşmak bahasına, bu yönde bir başlangıç için elde bulunan Osmanlıca sözlüklerden uygun birinin Arapçaya çevrilmesinin faydadan halî olamayacağı kanaatimizi de burada belirtmek isteriz.

Sözlerimize son verirken sayın müellif Abdullah Mübeşşir et-Tırazi'yi bu başarılı çalışmasından dolayı tebrik ederiz. Kendisine bundan sonraki çalışmalarında muvaffakiyetler

¹⁵ Bkz. s. 265.

temenni ederken, bu başlangıç eseri, örnek Osmanlıca metinlerin gecikmeden takip etmesi gerektiğini hatırlatmak isteriz. Tabiatıyla üçüncü merhale, bir Osmanlıca-Arapça sözlüğün gerçekleştirilmesi olacaktır. Bundan sonra gerek tarih, gerekse Türkoloji ve Türk dünyası ile ilgili birçok alanlarda çalışma yapmak isteyen Araplar için önemli bir temel oluşturulmuş bulunacaktır.

Yrd. Doç. Dr. NESİMİ YAZICI